

d) Zdravstvena njega u periodu
u kojem je osoba lišena slobode

PREDMET *SLIMANI PROTIV FRANCUSKE*
(predstavka br. 57671/00)

PRESUDA
Strazbur, 27. jul 2004.

U predmetu *Slimani protiv Francuske*,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), zasijedajući u vijeću sastavljenom od:

A. B. BAKA, *predsjednik*,
J.-P. Costa,
L. Loucaides,
C. Birsan,
K. Jungwiert,
M. Ugrekheldize,
A. MULARONI, *sudije*,
i S. DOLLÉ, *sekretar Odjeljenja*,

pošto je razmatrao predmet na zatvorenim sjednicama održanim 8. aprila 2003. i 6. jula 2004,

donosi sljedeću presudu, usvojenu gore pomenutog datuma:

...

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

6. Podnositeljka predstavke rođena je 1969. i živi u Marseju. Njen pokojni partner, g. Sliti, rođen 1958, bio je državljanin Tunisa.

A. Krivični i medicinski dosije g. Slitija

7. G. Sliti je primljen nekoliko puta na psihijatrijsku kliniku, kako u Tunisu, tako i u Francuskoj.

8. G. Sliti je bio osuđen na četiri godine zatvora i presudom krivičnog suda u Marseju od 2. oktobra 1990. trajno mu je zabranjen boravak na fran-

cuskoj teritoriji. Rješenje kojim mu je trajno zabranjeno da uđe na teritoriju Francuske nije bilo izvršeno odmah pošto je izdržao zatvorsku kaznu.

9. G. Sliti je 1998. podmetnuo požar u kući podnositeljke predstavke i prijetio da će skočiti kroz prozor s njihovim osamnaestomjesečnim sinom. Zbog ovoga mu je krivični sud u Marseju 21. septembra 1998. izrekao kaznu zatvora od godinu dana.

Nakon što je bio prinudno hospitalizovan u bolnici Edouard Toulouse u Marseju (*Centre Hospitalier Edouard Toulouse* – u daljem tekstu „CHET“) u periodu od 29. jula do 25. avgusta 1998. godine (na psihijatrijskom odjeljenju), g. Sliti je bio prebačen u zatvor Bomet (*Beaumettes*) radi izdržavanja gore pomenute kazne.

10. Psihijatrijski izvještaj koji je zatražio predsjednik marsejskog višeg suda (*tribunal de grande instance*), datiran je 1. septembra 1998. i pripremio ga je dr Goujon iz CHET; između ostalog, u njemu se kaže da bi g. Sliti trebalo da bude podvrgnut „dugotrajnom psihijatrijskom liječenju, ili čak hospitalizaciji na psihijatrijskom odjeljenju“.

Postojalo je i pismo (datirano 4. maja 1999.) dr Chabannes, psihijatra u CHET, u kome se kaže da je septembra 1998. zbog „depresivnog i anksioznog“ stanja g. Slitija bilo neophodno da on bude zadržan u bolnici dvadesetak dana, jer njegove „prijetnje da će se ubiti sugerišu da bi mogao sebi nanijeti zlo“.

Ljekarski izvještaj od 9. februara 1999, koji je izdao isti ljekar, sadrži sljedeće napomene:

„...[g. Sliti], čije stanje je trenutno stabilno... liječi se kombinacijom antidepresiva, lijekova za umirenje i neuroleptika. U [njegovom] najboljem interesu je da se nastavi s psihijatrijskom njegom kad bude pušten na slobodu, naročito pošto je on sam tražio psihijatrijsku podršku. Jedan od ljekara u bolnici Edouard Toulouse biće i dalje ljekar odgovoran za njega“.

Medicinski tretman propisan g. Slitiju prije nego što je smješten u pritvor sastojao se od sljedećih antidepresiva, neuroleptika i lijekova za umirenje: Ly-sanzia – 40 mg (dvije tablete svaka 24 sata), Deroxat – 20 mg (jedna tableta svaka 24 sata), Phenergan (četiri tablete svaka 24 sata) i Risperdal – 2 mg (dvije tablete svaka 24 sata).

B. Smještanje g. Slitija u pritvorski centar Marsej-Aran

11. Prefekt oblasti Buš-di-Ron (*Bouches-du-Rhône*) je 22. maja 1999. odlučio da izvrši rješenje donijeto 2. oktobra 1990. kojim je g. Slitiju trajno zabranjeno da boravi u Francuskoj i kojim je naređeno da bude deportovan u Tunis. U tom cilju, naređeno je da g. Sliti bude zadržan u pritvorskom centru Marsej-Aran do 24. maja 1999.

G. Sliti je i dalje bio pod medicinskim tretmanom, što se vidi iz recepta koji je izdao dr Chabannes 21. maja 1999.

U pritvorskom centru Marsej-Aran policija je preuzela odgovornost za podizanje lijeka koji je prepisan g. Slitiju i za to da mu lijek bude dat.

12. Rješenjem od 24. maja 1999. predsjednik marsejskog višeg suda (*tribunal de grande instance*) produžio je pritvor u Aranu do 22 časa 26. maja 1999, dok se čekalo na izdavanje dokumenta potrebnog za prelaz granice. Žalba koja je podnijeta 25. maja 1999. je odbijena 26. maja 1999. rješenjem predsednika Apelacionog suda, s obrazloženjem da je „postupak bio zakonit i da [je] g. Sliti premješten tog dana tako da je mjera pritvora ukinuta, te da je iz tog razloga [nužno] zaključeno da je žalba izgubila svrhu“.

C. Smrt g. Slitija

13. Ujutro 26. maja 1999. g. Sliti je dva puta odbio da uzme svoj lijek. Nije ga pregledao ljekar iako je, prema podnesku Države, bio u stanju krajnje uznemirenosti. Oko 10.30 časova mu je pozlilo i kolabirao je. Nakon što su ih pozvali drugi zatvorenici, policajci koji su bili na dužnosti u Aranu su brzo stigli u prostoriju i postavili ga tako da leži na boku, u položaju za oporavak, prije nego što su pozvali mornaričke vatrogasce (*marins-pompiers*). Oko 10.45 časova ljekar mornaričkih vatrogasaca pružio mu je prvu pomoć. Ustanovio je da je on pao u komu i pružio mu je medicinsku pomoć na licu mjesta. U 12.15 časova g. Sliti je prenijet u bolnicu *Conception* u Marseju, gdje je oko 12.50 časova primljen na odjeljenje intenzivne njege. Tu je preminuo u 14.50 časova.

D. Istraga radi „utvrđivanja uzroka smrti“

14. Dvadeset i šestog maja 1999. počela je istraga u skladu s članom 74 Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu „ZKP“) „radi utvrđivanja uzroka smrti“ g. Slitija.

Istražni sudija je 27. maja 1999. Centralnoj policijskoj stanici u Marseju poslao nalog da sprovede istragu i da, u tom cilju, „uzme iskaze od svih relevantnih svjedoka koji mogu da pruže informacije, ustanovi neophodne činjenice, obavi ispitivanja i zakonite pretrage gdje god je to neophodno, i da uzme sve predmete neophodne za utvrđivanje istine“ i „pošalje ... sve neophodne zahtjeve svim javnim vlastima ili privatnim tijelima, svim službenicima i zaposlenima u javnoj upravi ili ministarstvima, i uopšte svima koji mogu da pruže informacije ili dokumenta koji će pomoći da se ustanovi istina“.

Obdukcija je izvršena 27. maja 1999. godine. Obdukcioni nalaz s tim datumom sadrži sljedeće zaključke:

- „Ispitivanje i obdukcija tijela Moshena Slitija pokazuju:
 - tragove reanimacije;

Moguće je da je trag primjećen u levom abdominalnom predjelu posljedica punkcije srca. To treba da bude potvrđeno putem patoanatomskog ispitivanja srca i ispitivanjem medicinskog dosijea;

- nema sumnjivih znakova koji bi ukazivali na nasilje;
- difuznu hiperemiju prisutnu na više organa;
- prisustvo veoma mnogo pjene u dušniku i bronhijama, kao i makroskopskih promjena na srcu koje mogu ukazivati na kardio-respiratornu insuficijenciju, što treba da potvrdi stručnjak za patoanatomiju i toksikologiju.“

Na osnovu gore pomenutih uputstava starješina policije je 27. maja 1999. saslušao dva policajca koji su bili na dužnosti u Aranu tokom prijepodneva 26. maja 1999. Dvadeset osmog maja 1999. saslušao je strica preminulog i 3. juna 1999. ljekara mornaričkih vatrogasaca koji je ukazao pomoć g. Slitiju pošto mu je pozlilo.

Jedan drugi policajac je 31. maja 1999. saslušao dvije osobe koje su bile zatvorene u Aranu u to vrijeme (T. S. Smain i E. Louis) i prisustvovala događaju. Zapisnici s ovih saslušanja pokazuju da je oko deset ljudi bilo u blizini mjesta gde je g. Slitiju pozlilo i prisustvovalo događaju. Iz njih se takođe vidi da je g. Sliti bio u stanju uznemirenosti i tokom dana koji je prethodio događajima o kojima je ovdje riječ.

Dodatni medicinski uzorci su uzeti s tijela žrtve 15. juna 1999.

15. Patoanatomsko ispitivanje briseva uzetih sa tijela g. Slitija obavio je 15. oktobra 1999. dr H. P. Bonneau, koga je u tu svrhu angažovao istražni sudija. On je u svom izvještaju iznio sljedeće zaključke:

„Patoanatomsko ispitivanje briseva (tretiranih formalinom) pokazuje akutni edem pluća, uzrok smrti g. Slitija.

Etiologija ovog akutnog plućnog edema mora se uporediti s činjenicama u stručnom toksikološkom izvještaju.

Ostali organi su histološki normalni..“

Istražni sudija je tražio izvještaj toksikologa (rješenjima od 31. maja i 15. maja 1999) i odredio da će ga pripremiti dr M. Fornaris. Ona je izvršila ispitivanje 20. juna 2000. i u svom izvještaju od 19. jula 2000. navela sljedeće:

„... svi pronađeni toksini potiču od lijekova; prisutni su u različitim patologijama (anksioznost, bol, konvulzije...).

Ne izgleda vjerovatno da su oni, bilo samostalno ili svojim spajanjem ili nivoom u krvi (u vrijeme smrti, ili čak kada su se osjetili prvi poremećaji) bili neposredan uzrok smrti, ili da su doprinijeli njenom nastupanju.“

16. Podnositeljka predstave je bezuspješno zahtijevala pristup obdukcijom i toksikološkom izvještaju. Istražni sudija je nikad nije saslušao i isključena je iz istrage.

Ona je 22. aprila 2000. tražila od istražnog sudije da pošalje spise iz istrage javnom tužiocu da bi se sačinio zahtjev za proširenje istrage, kako bi u nju bila uključena i optužba za ubistvo. Pošto joj sudija nije odgovorio u roku od mjesec dana, ona je svoj zahtjev 24. maja 2000. uputila predsjedniku Odjeljenja za optužnice Apelacionog suda u Eks-an-Provansu (*Aix-en-Provence*), u skladu s članom 81 ZKP. Njen zahtjev je proglašen neprihvatljivim, rješenjem od 29. maja 2000, s obrazloženjem, između ostalog, da „u postupku za utvrđivanje uzroka smrti, gđa Slimani nema pravo da bude strana u postupku i da zahtjeva sprovođenje istražnih radnji“.

17. Svojim rješenjima od 6. i 20. novembra 2000. istražni sudija je kao vještake imenovao ljekare Boudouresquesa i Romana i naložio im sljedeće:

„Konsultujte medicinski dosije g. Slitija u bolnici *Conception* i priložene kopije dokumenata u vezi s postupkom.

- (i) Odredite uzrok smrti Sliti Moshena i ustanovite, između ostalog, da li je sprovedeno liječenje bilo u skladu sa savremenim medicinskim standardima.
- (ii) Opišite medicinsku infrastrukturu u centru Marsej-Aran i navedite da li je u skladu sa važećim zakonima i podzakonskim propisima.

U slučaju da ustanovite nedostatke ili nepravilnosti, navedite detalje o njima u svom izvještaju i navedite osobu ili osobe koje bi se mogle smatrati odgovornim sa medicinskog stanovišta.

Možete ispitati svakog za koga mislite da će njegovo svjedočenje biti od pomoći i možete od svake javne ili privatne ustanove tražiti sva dokumenta za koja smatrate da ih morate konsultovati.

Od vas se traži da iznesete sva zapažanja koja mogu biti od pomoći kako bi se ustanovila istina.“

Izvještaj je datiran 2. maja 2001. i opisuje medicinsku infrastrukturu u centru Aran kakva je bila 17. marta 2001. U njemu se kaže da „prije septembra 2000. nije bilo zdravstvene službe[;] Ljekove su zatvorenicima davali policajci“. Što se tiče uzroka smrti, izvještaj sadrži, između ostalog, sljedeće napomene:

» ...

Različiti dokazi sugerišu da je liječenje određeno g. Slitiju sprovedeno između 15 i 20 minuta nakon što mu je pozlilo.

Opis kliničkih poremećaja koje je imao g. Sliti odgovora generalizovanim i rekurentnim epileptičkim napadima, pa time stanju epilepsije.

Ovo stanje epilepsije se može smatrati početnim utoliko što g. Sliti nema istoriju epilepsije.

Moguće je da je to što je odbio da uzme lijek (mislimo posebno na benzo-dijazepine: 80 mg *Lysanxia*) doprinijelo da dođe do epileptičkog napada.

Što se tiče rezultata toksikološke analize, nijesu nađene nikakve toksične supstance, osim medicinskih. Štaviše, prema toksikološkom izvještaju ne djeluje

da su ove medicinske supstance, same po sebi, svojim spajanjem ili nivoima u krvi uzrokovale smrt ili doprinijele tome da ona nastupi.

Liječenje koje je pružio ljekar mornaričkih vatrogasaca u centru Aran je onakvo kakvo se uobičajeno daje u slučajevima epilepsije.

Liječenje je obuhvatilo davanje antikonvulzivnih lijekova i zatim, pošto nisu imali efekta, barbiturata.

U dušnik je uveden tubus.

Pacijentu je pruženo liječenje u centru Aran tokom jednog i po sata, prije nego što je prebačen u bolnicu *Conception* u Marseju oko 12.15 časova.

Pošto je dobio barbiturate, nije više imao konvulzije, poslije čega je bilo moguće transportovati ga.

Prema dr F. Topinu nije bilo znakova srčane insuficijencije. Liječenje koje je primijenio prvo ljekar mornaričkih vatrogasaca i koje je potom primijenjeno u višenamjenskoj jedinici za intenzivnu njegu u bolnici *Conception* je liječenje koje se uobičajeno predlaže u ovakvoj vrsti hitnih medicinskih situacija.

Iako je vrlo brzo i efikasno izvršena reanimacija putem intubiranja, davanja vještačkog disanja, infuzije, spoljne masaže srca, s alkalinizacijom, g. Slitiju je srce prestalo da radi, usljed čega je umro oko 14.50 časova.

Liječenje sprovedeno u pritvorskom centru Aran 26. maja 1999. i neposredna intervencija policajaca oko 10.30 časova, brza intervencija SAMU [mobilne hitne medicinske pomoći] zahvaljujući efikasnosti policajaca prisutnih u prostorijama [,] pružanje hitne medicinske pomoći oko 10.45 časova (kompletno kliničko ispitivanje, elektrokardiogram, plasiranje katetera, uz korišćenje lijekova primjerenih epileptičnom stanju, uvođenje tubusa u dušnik), uslovi transfera u bolnicu *Conception* u Marseju i liječenje propisano u jedinici intenzivne njege u bolnici *Conception* bili su u skladu sa savremenim medicinskim znanjima.

Analiza toksikološkog izvještaja koji je sačinila gđa Fomaris 20. jula 2000. ne ostavlja prostor za identifikovanje bilo koje toksične supstance koja je mogla uzrokovati smrt.

Obdukcija tijela Mohsen (sic) Slitija ukazala je na znake reanimacije, i naročito punkcije srca, i prisustvo velikih količina pjene u dušniku i bronhijama i makroskopske promene na srcu koje sugerišu akutnu kardiorespiratornu bolest.

Najzad, patoanatomsko ispitivanje koje je obavio dr H. P. Bonneau 15. oktobra 1999. pokazalo je da je akutni plućni edem uzrok smrti g. Slitija.

Zaključak:

Uzrok smrti Slitija Mohsena (sic) bio je prestanak rada srca poslije akutnog plućnog edema (akutna insuficijencija lijeve aurikule) poslije početnog epileptičnog stanja (moguće uzrokovanog odbijanjem g. Slitija da uzme uobičajenu terapiju).

Propisano liječenje je obavljeno u skladu sa savremenim medicinskim znanjima (u pritvorskom centru Aran od strane SAMU i zatim u bolnici *Conception*)⁴.

18. Javni tužilac je 26. juna 2001. obustavio postupak „u svijetlu zaključaka medicinskih vještaka“ i „nedostatka bilo kakvih dokaza o krivičnom djelu ili ozbiljnom prekršaju kao uzrocima smrti“.

19. Podnositeljka predstavke se 21. februara 2003, postupajući u svoje ime i u ime svoje djece, obratila ministru unutrašnjih poslova, tražeći naknadu štete. Svoj zahtjev je temeljila na dokumentima koje je Država iznijela tokom postupka pred Sudom, tvrdeći da prije toga nije imala pristup tim dokumentima. Prema njenim navodima, dokumenta pokazuju da je „smrt g. Slitija [bila] posljedica ozbiljnog poremećaja u funkcionisanju službe u pritvorskom centru Aran“. Njena pritužba se posebno odnosila na to što u dato vrijeme nije bilo dovoljno medicinske opreme i osoblja.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

20. Član 74 ZKP predviđa:

„Po otkrivanju mrtvog tijela, nezavisno od toga da li je preminuli umro od nasilne smrti, već uvijek kada je uzrok smrti nepoznat ili sumnjiv, starješina policije, koji o tome dobije obavještenje, odmah će obavijestiti javnog tužioca, odmah će posjetiti mjesto na kome je tijelo otkriveno i sačiniti inicijalna zapažanja.

Javni tužilac običi će mjesto smrti ukoliko to smatra neophodnim i pozvati osobe kvalifikovane da ocijene okolnosti u kojima je smrt nastupila da mu pomognu. Međutim, on može te zadatke povjeriti starješini policije po svom izboru.

Sem u slučaju da se njihova imena nalaze na jednom od spiskova predviđenih članom 157, osobe imenovane na ovaj način daće pisanu zakletvu da će sudovima pomagati časno i po savjesti.

Javni tužilac može takođe naložiti istragu s ciljem da se utvrde uzroci smrti.“

Član 80–4 ZKP, koji je dodat Zakoniku o krivičnom postupku Zakonom br. 2002–1138 od 9. septembra 2002. godine (Službeni list od 10. septembra 2002), glasi:

»...

Članovi porodice ili bliski rođaci preminule ili nestale osobe mogu se prijaviti da učestvuju u krivičnom postupku kao oštećeni. Međutim, ako nestala osoba bude pronađena, njena adresa i druge stvari koje bi vodile direktnom ili indirektnom otkrivanju njene adrese neće biti otkriveni oštećenima bez saglasnosti osobe u pitanju, ako je riječ o punoljetnoj osobi, ili bez saglasnosti istražnog sudije kada je riječ o maloljetnim licima ili o punoljetnim licima pod starateljstvom.“

21. Član 85 ZKP predviđa:

„Svako ko tvrdi da je pretrpio štetu usljed krivičnog djela ili ozbiljnog prekršaja može, podnošenjem krivične prijave, da se pridruži krivičnom postupku kao oštećeni na osnovu prijave podnijete nadležnom istražnom sudiji.“

III. IZVJEŠTAJI EVROPSKOG KOMITETA ZA SPRIJEČAVANJE MUČENJA I NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA („CPT“)

A. Izvještaj upućen Vladi Francuske o posjeti Francuskoj od 6. do 18. oktobra 1996. godine (usvojen 14. maja 1998)

22. Dio izvještaja posvećen je „prитvorskim centrima za strance“. Stav 202 glasi:

(nezvanični prevod)

„ ... uslovi pritvora u kojima su držane osobe lišene slobode u pritvorskom centru Marsej-Aran su takvi da je mnogo toga ispod željenog nivoa. Materijalni uslovi su bili osrednji, a stranim državljanima tokom cjelokupnog boravka u toj ustanovi nije data nikakva mogućnost za šetnju na otvorenom. Uz to, nije obezbijeđen nikakav konkretan medicinski nadzor ili njega. Pored toga što je bilo teško vidjeti ljekara, situacija je sa medicinsko-etičkog stanovišta neizbježno vodila nastajanju neprihvatljivih posljedica. Najzad, delegacija je ustanovila da zatvorenici nisu bili dovoljno informisani o svojim pravima i obavezama i da postupak za stavljanje zatvorenika u izolaciju treba da bude razjašnjen.

Delegacija je prilikom završnog razgovora izrazila ozbiljnu zabrinutost povodom pritvorskog centra Marsej-Aran. Poslije toga su francuske vlasti obavijestile CPT o nizu mjera usmjerenih na poboljšanje zdravlja i bezbjednosti u pritvorskom centru Marsej-Aran i poboljšanje medicinske njege bolesnika; preduzete su i mjere u vezi s njihovim pravima i postupkom koji se primjenjuje u slučaju kada se zatvorenik smješta u izolaciju. Imajući to u vidu, francuske vlasti su ukazale da je nemoguće poreći da je zgrada loše prilagođena potrebama centra.

CPT je izrazio zadovoljstvo brzinom kojom su vlasti reagovale na zapažanja delegacije. Međutim, Komitet je istakao da je neprihvatljivo da zatvorenici nemaju mogućnosti da vježbaju na otvorenom u dužim vremenskim periodima i da danju unutar centra nije prisutna medicinska sestra. U skladu s tim, preporučio je da francuske vlasti odmah preduzmu odgovarajuće mjere u pogledu ove dvije stvari. Opšte uzev, CPT je tražio od francuskih vlasti da ponovo razmotre otvaranje novog pritvorskog centra u Marseju.“

B. Izvještaj upućen Vladi Francuske o posjeti Francuskoj od 14. do 26. maja 2000. godine (usvojen 9. jula 2001.)

23. Relevantni stavovi ovog Izvještaja su:

(nezvanični prevod)

„59. S izuzetkom pritvorskog centra Marsej-Aran, može se smatrati da su pristup ljekaru i medicinska njega na lokacijama koje su posjećene maja 2000. na zadovoljavajućem nivou. Posebno zato što je u svim ovim ustanovama pristup ljekarima i lijekovima bio besplatan za strane državljane o kojima je riječ.

...

60. Međutim, kao i 1996, situacija u Marsej-Aranu i dalje je neprihvatljiva sa stanovišta medicinske etike i – treba dodati – sa stanovišta čovječnosti. Jula 1998. organizacija Ljekari svijeta (*Médecins du Monde*) raskinula je ugovor o međusobnoj pomoći u pružanju medicinske njege zatvorenicima. Organizacija SOS ljekari (*SOS Médecins*), sa svoje strane, pristala je da posjećuje centar samo u izuzetnim okolnostima. Delegacija je čula brojne pritužbe zatvorenika prema kojima su njima, kada su tražili da vide ljekara, policajci rekli da moraju biti u stanju da to plate. Neki su se isto tako žalili da su im zalihe lijekova na izmaku (na primjer, terapija održavanja i lijekovi za akutna stanja za osobe koje imaju astmu).

Sem toga, s obzirom na to da još uvijek nije potpisan poseban ugovor, nijedna medicinska sestra nije bila prisutna, niti je centar imao makar jedan komplet za pružanje prve pomoći (čak ni zavoje), a lijekove, koji su čuvani u kartonskoj kutiji, davali su stražari u skladu sa potrebama koje su prijavljivali zatvorenici.

Kao odgovor na neposredna zapažanja, francuske vlasti su obavijestile CPT da su 14. juna 2000. prefekt oblasti Buš-di-Ron i uprava marsejskih javnih bolnica potpisali ugovor o pružanju zdravstvenih usluga. Od 1. septembra 2000. u centru će sedam dana nedjeljno postojati medicinska služba, a ljekar će biti prisutan polovinu radnog vremena. CPT želi da izrazi zadovoljstvo preduzetim merama.“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANOVA 2 I 3 KONVENCIJE, I ČLANA 13 TUMAČENOG ZAJEDNO S ČLANOM 2 ILI ČLANOM 3

...

B. Ocjena Suda

1. Opšta načela

27. Sud naglašava da prva rečenica člana 2 nalaže državama ugovornicama ne samo da se uzdržavaju od oduzimanja života „s namjerom“ ili „upotrebom sile“ koja nije srazmjerna legitimnim ciljevima navedenim u tačkama (a) do (c) drugog stava ove odredbe, već isto tako da preduzmu odgovarajuće mjere za zaštitu života onih koji su u njihovoj nadležnosti (vidi, među ostalim izvorima, *L. C. B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 9. juna 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III, st. 36, i *Keenan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 27229/95, st. 89, ECHR 2001-III).

Obaveze država ugovornica dobijaju posebnu dimenziju kada je riječ o zatvorenicima, jer su zatvorenici potpuno pod kontrolom vlasti. Imajući u vidu njihovu ranjivost, vlasti imaju dužnost da ih štite. Sud je u skladu s tim

zaključio da, kada je to primjenjivo, Država prema članu 3 Konvencije ima obavezu da pruži uvjerljivo objašnjenje za sve povrede do kojih je došlo u pritvoru (vidi, na primjer, *Ribitch protiv Austrije*, 4. decembar 1995, Series A br. 336, st. 34, i *Salman protiv Turske* [GC], br. 21986/93, st. 99, ECHR 2000-VII) ili tokom drugih vidova lišavanja slobode (vidi, na primjer, *Keenan*, citirano gore, st. 91, i *Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 14. mart 2002, br. 46477/99, st. 56), a ta obaveza je naročito stroga kada osoba umre (*ibid.*).

Smatrajući isto tako da član 3 Konvencije zahtijeva od Države da štiti zdravlje i fizičku dobrobit lica lišenih slobode, na primjer tako što će im obezbijediti potrebnu medicinsku pomoć (vidi, *inter alia*, *Keenan*, citirano gore, st. 111; *Mouisel protiv Francuske* br. 67263/01, br. 40; ECHR 2002-IX; i *McGlinchey i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 50390/99, st. 46, ECHR 2003-...), Sud smatra da, kada zatvorenik umre usljed zdravstvenog problema, Država mora pružiti objašnjenje o uzroku smrti i liječenju koje je osobi o kojoj je riječ pruženo prije nego što je preminula.

Opšte uzev, sama činjenica da je osoba preminula pod sumnjivim okolnostima dok je bila u pritvoru treba da pokrene pitanje da li je Država ispunjavala svoju obavezu da štiti pravo pojedinca na život.

28. Treba isto tako dodati da član 3 Konvencije uključuje pravo svih zatvorenika na takve uslove pritvora koji su u skladu s ljudskim dostojanstvom, kako bi se obezbijedilo da ih način i metod izvršenja mjera koje su im određene ne podvrgavaju patnji i teškoćama takvog intenziteta koji prevazilazi neizbježni stepen patnje koji pritvor nosi sam po sebi; uz to, pored zdravlja zatvorenika, na odgovarajući način treba obezbijediti i njihovu dobrobit, imajući u vidu praktične zahtjeve koje lišenje slobode nameće (vidi, na primjer, *Mouisel*, i *McGlinchey i drugi*, citirano gore). U ovom kontekstu mora se imati u vidu posebna ranjivost mentalno oboljelih osoba (vidi, na primjer, *Keenan*, citirano gore).

Od ovih garancija, po analogiji, korist moraju imati i druge osobe lišene slobode, kao što su lica koja su u administrativnom pritvoru.

29. Sud je isto tako smatrao da obaveza da se štiti pravo na život prema članu 2 Konvencije, tumačena u vezi s opštom obavezom država prema članu 1 Konvencije da „svakome u [svojoj] nadležnosti jemče prava i slobode određene [u Konvenciji]“, takođe upućuje na to da mora postojati neki oblik djelotvorne zvanične istrage kada je pojedinac ubijen usljed primjene sile. Osnovni cilj takve istrage je da se obezbijedi djelotvorna primjena domaćih zakona koji štite pravo na život i, u slučajevima koji uključuju organe Države, da omogući da oni odgovaraju za smrtne slučajeve do kojih je došlo u okviru njihove odgovornosti. Vrsta istrage koja će ostvariti ovaj cilj može da se razlikuje zavisno od okolnosti. Međutim, koja god vrsta da se primijeni, jednom kada vlasti saznaju za takav slučaj, one moraju djelovati po sopstvenoj inicijativi. Ne mogu prepustiti inicijativi najbližih srodnika da oni podnesu

formalnu prijavu, niti da preuzmu odgovornost za sprovođenje bilo kakvih istražnih postupaka (vidi, na primjer, *McKerr protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 28883/95, st. 111, ECHR 2001-III).

30. Po mišljenju Suda, isto važi u svakom slučaju u kom zatvorenik umre pod sumnjivim okolnostima: „zvanična i djelotvorna istraga“ podobna da ustanovi uzroke smrti, pomoću koje će odgovorni biti identifikovani i kažnjeni, mora biti sprovedena na inicijativu vlasti (vidi, u tom smislu, *Paul i Audrey Edwards*, citirano gore, st. 74).

31. Istraga ove vrste mora biti sprovedena i kada osoba iznese uvjerljivu tvrdnju da su je policija ili slične vlasti podvrgle postupanju kojim se krši član 3 Konvencije (vidi, na primjer, *Asenov i drugi protiv Bugarske*, presuda od 28. oktobra 1998, *Reports*, 1998-VIII, st. 102).

32. Da bi istraga bila djelotvorna, neophodno je da oni koji su odgovorni za njeno sprovođenje budu nezavisni od onih koji su pod sumnjom da su imali veze sa smrtnim ishodom. Oni ne treba da im budu podređeni u hijerarhijskom ili institucionalnom smislu, već da u praksi budu nezavisni (vidi, na primjer, *McKerr*, st. 112, i *Paul i Audrey Edwards*, st. 70, citirano gore).

Vlasti moraju preduzeti sve razumne korake koje mogu da preduzmu kako bi obezbijedile dokaze o događaju, uključujući, između ostalog, iskaze svjedoka, forenzičke dokaze i, kada je to primjereno, obdukciju koja će dati potpuni i precizni uvid u povrede i objektivnu analizu kliničkih nalaza, uključujući i uzrok smrti. Svaki nedostatak u istrazi koji podriva mogućnost da se istragom ustanovi uzrok smrti ili odgovorno lice predstavlja rizik da ovaj standard neće biti ispunjen (vidi, među ostalim izvorima, *McKerr*, citirano gore, st. 113, i *Paul i Audrey Edwards*, st. 71, citirano gore).

Štaviše, u slučajevima kada je upotreba sile od strane vlasti dovela do smrti pojedinca, Sud je smatrao da je „zahtjev za hitnošću i razumnom brzinom implicitno sadržan u ovom kontekstu“, naglašavajući s tim u vezi da se može smatrati kako je hitan odgovor vlasti generalno od suštinske važnosti kako bi javnost zadržala povjerenje u to da vlasti poštuju zakon i spriječavaju svako učešće svojih organa u nezakonitom djelovanju ili njihovo tolerisanje takvog djelovanja (vidi, na primjer, *McKerr*, st. 114, i *Paul i Audrey Edwards*, citirano gore, st. 72). Sud smatra da se to odnosi na sve slučajeve u kojima je lice preminulo dok je bilo lišeno slobode, jer je, kako vrijeme odmiče, sve teže sakupiti dokaze iz kojih se može odrediti uzrok smrti.

U istoj vrsti predmeta Sud je naglasio da mora postojati dovoljan element kontrole javnosti nad istragom ili njenim rezultatima kako bi se obezbijedila odgovornost u praksi, kao i u teoriji. Sud je naveo da, iako se neophodni stepen kontrole javnosti može razlikovati od slučaja do slučaja, najbliži rođaci žrtve moraju u svakom slučaju biti uključeni u postupak u mjeri koja je potrebna da se zaštite njihovi legitimni interesi (vidi, među ostalim izvorima, *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, st. 109, 4. maja

2001; *McKerr*, st. 115; i *Paul i Audrey Edwards*, st. 73). Sud smatra da je to neophodno kada lice umre dok je lišeno slobode.

2. *Primjena ovih načela u ovom predmetu*

33. U ovom predmetu ne tvrdi se da su vlasti „namjerno“ ubile g. Slitija, ili da je njegova smrt nastupila usljed nesrazmjerne upotrebe sile. Glavna pritužba koju je u vezi s članovima 2 i 3 Konvencije u odnosu na vlasti iznijela podnositeljka predstavke jeste da su one držale g. Slitija u ustanovi koja nema medicinsku opremu ili njegu koja je bila neophodna s obzirom na njegovo zdravstveno stanje, te da su propustile da pruže odgovarajuće liječenje kada se smrtno razbolio.

34. Spisi predmeta pokazuju da je g. Sliti bio hospitalizovan u nizu psihijatrijskih ustanova, da je imao medicinsku njegu prije nego što je smješten u pritvorski centar Marsej-Aran, da je bio pod velikim uticajem lijekova kada je preduzeta ova mjera i da su vlasti o tome bile obaviještene. Štaviše, izvještaji CPT od 14. maja 1998. i 9. jula 2001. godine (vidi gore stavove 22–23) pokazuju da u vrijeme kada je g. Sliti bio držan u pritvorskom centru Marsej-Aran taj centar nije imao medicinsku opremu ni medicinsko osoblje i da su materijalni uslovi u kojima je on boravio u pritvoru bili loši.

To je Sudu dovoljno da zauzme stav da načela iznijeta gore, u stavovima 27–32, važe u ovom slučaju.

(a) **Navodna odgovornost vlasti za smrt g. Slitija, uslovi pod kojima je bio pritvoren i pritužba zasnovana na članu 13 Konvencije tumačenom u vezi s članom 2 ili članom 3 Konvencije**

35. Država je kritikovala podnositeljku predstavke zato što nije podnijela krivičnu prijavu za ubistvo zajedno sa zahtjevom da se uključi u postupak kao oštećena ili što nije pred upravnim sudovima pokrenula postupak za utvrđivanje odgovornosti Države prije nego što je svoju predstavku podnijela Sudu. Država je istakla prethodni prigovor zbog propusta podnositeljke predstavke da iscrpi domaće pravne lijekove u pogledu svoje pritužbe na osnovu člana 2, koja se tiče navodne odgovornosti vlasti za smrt g. Slitija, i pritužbe zasnovane na članu 3, koja se tiče uslova pod kojima je g. Sliti bio zatvoren u centru Marsej-Aran.

36. U svojoj odluci o prihvatljivosti od 8. aprila 2003, Sud je priključio ovaj prigovor meritumu zbog toga što je podnesak Države koji se odnosi na propust da se iskoriste domaći pravni lijekovi usko povezan s drugim pritužbama podnositeljke predstavke na osnovu članova 2 i 3 Konvencije i pritužbom na osnovu člana 13 Konvencije.

37. Međutim, Sud smatra da ovaj prigovor treba da bude odvojen od merituma i da sada treba da bude razmotren.

38. Polazeći od toga, Sud ističe da, prema članu 35, stav 1 Konvencije, on može da se bavi nekom predstavkom tek nakon što budu iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi. Svrha člana 35 je da državama ugovornicama otvori mogućnost da spriječe ili isprave povrede za koje su odgovorne prije nego što te navodne povrede budu iznijete pred Sud. Pravilo definisano u članu 35, stav 1, utemeljeno je na ovoj pretpostavci, koja se oslikava u članu 13 Konvencije – s kojim je veoma povezana – da postoji djelotvoran lijek dostupan u odnosu na navodno kršenje u domaćem sistemu; taj lijek mora takođe „da se odnosi na navodne povrede i mora biti dostupan i dovoljan“ (vidi, na primjer *Mifsud protiv Francuske* (odluka) [GC], br. 57220/00, st. 15, ECHR 2002-VIII).

39. U ovom predmetu, kao „svako ko tvrdi da je pretrpio štetu usljed krivičnog djela ili ozbiljnog prekršaja“, podnositeljka predstavke mogla je nadležnom istražnom sudiji da podnese krivičnu prijavu za ubistvo i da zahtijeva da se pridruži postupku kao oštećena (čl. 85 Zakonika o krivičnom postupku).

Takvom prijavom – koja se može podnijeti protiv nepoznatih lica – pokreće se krivični postupak. Istražni sudija ima dužnost da istražuje na isti način kao da je zahtjev za sprovođenje istrage podnio javni tužilac (u ovom pogledu već dugo postoji dosledna sudska praksa; za nedavni primjer, vidi Cass. Crim, 21. septembar 1999, Bull. br. 188). Kada istraga pokaže da činjenice zbog kojih je podnijeta prijava mogu da se smatraju relevantnim iz ugla krivičnog prava, to može dovesti do toga da predmet bude iznijet pred krivične sudove, koji su onda ovlašćeni, ne samo da odluče o pravnom pitanju koje je iznijeto pred njih, već i da odluče o građanskoj tužbi i, kada je to primjenljivo, nadoknade gubitak koji je pretrpio oštećeni usljed krivičnog djela.

Ako istražni sudija, koji postupa po prijavi koju je podnio bliski srodnik osobe koja je umrla pod sumnjivim okolnostima, na kraju istrage smatra da smrt nije nastupila usljed djelovanja ili propusta koji se mogu smatrati krivičnim djelom, on/ona donosi rješenje o obustavljanju postupka, čime se okončava krivično gonjenje. Ukoliko se najbližim srodnicima – u svijetlu rezultata istrage – čini da je smrt vjerovatno nastupila usljed nepravilnosti u radu državnih organa odgovornih za preminulog, ili zbog propusta zaposlenih u tim organima, oni i dalje mogu da tuže Državu za naknadu štete pred upravnim sudovima.

40. Ove napomene važe i u odnosu na činjenice koje mogu biti predmet razmatranja prema članu 3 Konvencije.

41. Sud iz ovoga zaključuje da je podnositeljka predstavke imala pravni lijek na osnovu domaćeg prava, koji je ispunjavao gore pomenute uslove, odnosno, bio je dostupan, mogao je da pruži zadovoljenje za njene pritužbe i nudio je razumne izgleda za uspjeh (vidi, na primjer, *Selmouni protiv Francuske* [GC], br. 25803/94, st. 76, ECHR 1999-V). Ona je zato imala obavezu da ga koristi prije nego što se obrati Sudu. Pošto to nije učinila, Sud ne može da ispita suštinu pritužbi.

Zato Sud prihvata prigovor Države u pogledu neprihvatljivosti predstavke u ovom njenom dijelu. Prema tome, ne može da razmatra ni suštinu pritužbe zasnovane na materijalnoj povredi člana 2 Konvencije, koja se tiče navodne odgovornosti vlasti za smrt g. Slitija, ni suštinu pritužbe zasnovane na članu 3 Konvencije koja se odnosi na uslove pod kojima je g. Sliti bio lišen slobode u centru Marsej-Aran.

42. S obzirom na tijesnu povezanost člana 13 i člana 35, stav 1 Konvencije, Sud isto tako zaključuje da nije bilo kršenja člana 13 tumačenog u vezi sa članom 2 ili članom 3 Konvencije.

(b) Sprovođenje „zvanične i djelotvorne istrage“ koja se zahtijeva na osnovu članova 2 i 3

43. Sud konstatuje da je istraga za „utvrđivanje uzroka smrti“ (čl. 74 ZKP) otvorena automatski, na sam dan kada je g. Sliti preminuo. U skladu s propisima, jedan istražni sudija je bio zadužen da vodi istragu.

Svrha takve istrage je da odredi da li je osoba umrla usljed krivičnog djela ili ozbiljnog prekršaja. Ukoliko je to slučaj, istražni sudija ne može preći na podizanje optužnice, ali sudska istraga može biti otvorena na osnovu zahtjeva javnog tužioca podnietog na osnovu člana 80 ZKP. Ako za to postoji osnov, osobama za koje se sumnja da su odgovorne za smrt može se suditi pred krivičnim sudovima.

Zato nema sumnje da istraga za „utvrđivanje uzroka smrti“ predstavlja, u teoriji, „zvaničnu istragu“ koja može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica. Treba još utvrditi da li je u ovom slučaju bila i „djelotvorna“.

44. S tim u vezi, Sud konstatuje da je podnositeljka predstavke bila isključena iz istrage. Ona nije mogla dobiti pristup dokumentima ili učestvovati u istrazi, niti je istražni sudija mogao da je sasluša. Nijesu joj date nikakve informacije o napredovanju istrage. Nije čak bila obaviještena ni o odluci od 26. juna 2001. da postupak bude obustavljen. U dato vrijeme vladao je stav da, kada je u toku istraga za „utvrđivanje uzroka smrti“, najbliži rođaci preminulog nijesu mogli ni da dobiju pristup spisima predmeta niti da na bilo koji način učestvuju u postupku.

45. Država je odgovorila da je podnositeljka predstavke ipak mogla da preduzme korake potrebne da se uključi u postupak tako što je nadležnom istražnom sudiji mogla podnijeti krivičnu prijavu protiv nepoznatog lica za ubistvo i da zahtijeva odobrenje da se uključi u postupak kao oštećena. Istraga za utvrđivanje uzroka smrti bi na taj način bila zaključena i pridružena novom postupku.

46. Sud je već primjetio da je podnositeljka predstavke mogla da podnese krivičnu prijavu i da traži da bude uključena u postupak kao oštećena (vidi gore stav 39). Istina je da, kao stranka u istrazi, oštećena ima niz načina da pristupi „istrazi“: može joj pomagati advokat, koji može dobiti kopije doku-

menata vezanih za postupak (čl. 114 ZKP); može tražiti od istražnog sudije da naredi sve neophodne mjere (čl. 81 ZKP), da uzme iskaz od nje ili svedoka, da organizuje suočavanje ili obilazak mjesta događanja; ili da naredi da neka druga stranka dostavi dokument koji je relevantan za istragu (čl. 82–1 ZKP) ili izvještaj vještaka ili dopunsko ili mišljenje drugog vještaka (čl. 156 i 167 ZKP). Ako istražni sudija odbije zahtjev ili propusti da odgovori u roku od jednog mjeseca, postoji pravni lijek koji se podnosi predsjedniku Istražnog odjeljenja (u vrijeme događaja vezanih za ovaj predmet to je bio predsjednik Odjeljenja za optužnice); njima se dostavljaju (čl. 181 ZKP) pozivi za ročište i, između ostalog, odluke da se ne sprovodi istraga, rješenja o obustavljanju postupka ili rješenja koja nijesu u skladu s njihovim građanskopravnim interesima (protiv kojih, štaviše, mogu uložiti žalbu – čl. 186 ZKP); najzad, pod određenim okolnostima, oštećeni mogu tražiti od istražnog sudije da predmet proslijedi na suđenje ili proglasi da nema potrebe da se sprovodi istraga; ako se odgovor ne pošalje u roku od mjesec dana, oni svoj zahtjev mogu podnijeti neposredno Istražnom odjeljenju (čl. 175–1 ZKP).

47. Ipak, kao što je Sud već naglasio, uvijek kada lice lišeno slobode umre pod sumnjivim okolnostima, član 2 zahtijeva od vlasti da sprovedu „djelotvornu i zvaničnu istragu“ na sopstvenu inicijativu čim saznaju za slučaj, kako bi omogućile da se sazna uzrok smrti i da svako ko je odgovoran bude identifikovan i kažnjen. Vlasti ne mogu da prepuste inicijativi najbližih srodnika preminulog bilo podnošenje formalne prijave ili preuzimanje odgovornosti za istražni postupak. Ovome treba dodati da se takva istraga ne može smatrati „djelotvornom“ sem ukoliko su, između ostalog, najbliži srodnici preminule osobe uključeni u postupak u mjeri koja je neophodna za zaštitu njihovih legitimnih interesa (vidi gore stavove 29–32).

Prema mišljenju Suda, nije u skladu s ovim načelima da se od najbližih srodnika preminulog traži da podnesu krivičnu prijavu i zahtjev da se pridruže postupku kao oštećeni ukoliko žele da budu uključeni u istragu. On smatra da čim vlasti postanu svjesne smrti pod sumnjivim okolnostima, one moraju da sprovedu istragu na sopstvenu inicijativu, u koju bi najbliži srodnici preminulog trebalo da budu automatski uključeni.

48. Sud iz gore iznijetog zaključuje da je podnositeljki predstavke, da bi se postupalo u skladu s članom 2 Konvencije, trebalo dozvoliti da učestvuje u istrazi za utvrđivanje uzroka smrti g. Slitija bez obaveze da prethodno podnese krivičnu prijavu, što ovdje nije bio slučaj. Sud dalje konstatuje da je francusko pravo nedavno na odgovarajući način izmijenjeno: najbliži srodnici preminulog sada mogu da zahtijevaju da budu priključeni postupku kao oštećeni u kontekstu ovakve istrage (vidi gore stav 20), što im daje djelotvoran pristup „istrazi“, ali ih istovremeno ne obavezuje da sami podnesu krivičnu prijavu zajedno sa zahtijevom da se pridruže postupku kao oštećeni.

49. Prema tome, to što podnositeljka predstavke nije bila u mogućnosti da dobije pristup istrazi koja se vodila radi utvrđivanja uzroka smrti g. Slitija

je Sudu dovoljno da zaključi da istraga nije bila „djelotvorna“. Stoga je došlo do povrede proceduralnog aspekta člana 2 Konvencije u tom smislu.

50. Zbog ovog zaključka nije neophodno da Sud odlučuje o tome da li je istraga bila u skladu sa zahtjevima člana 3 Konvencije.

...

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. *Prihvata*, s pet glasova prema dva, prethodni prigovor Države;
2. *Zaključuje*, s pet glasova prema dva, da iz tog razloga ne može da razmatra ni suštinu pritužbe da postoji materijalna povreda člana 2 Konvencije, a koja se odnosi na navodnu odgovornost vlasti za smrt g. Slitija, ni suštinu pritužbe da postoji materijalna povreda člana 3 Konvencije u pogledu uslova pod kojima je g. Sliti bio pritvoren u centru Marsej-Aran;
3. *Zaključuje*, jednoglasno, da je došlo do povrede člana 13 Konvencije tumačenog zajedno s članom 2 ili članom 3 Konvencije;
4. *Zaključuje*, jednoglasno, da je došlo do povrede člana 2 Konvencije usljed nemogućnosti podnositeljke predstavke da učestvuje u istrazi radi utvrđivanja uzroka smrti g. Slitija i da dobije pristup istrazi;
5. *Zaključuje*, jednoglasno, da nije neophodno da odlučuje o tome da li je istraga sprovedena u skladu s proceduralnim zahtjevima člana 3 Konvencije;

...

Presuda je izrađena na francuskom jeziku i dostavljena stranama u postupku 27. jula 2004, u skladu sa pravilom 77, stavovi 2 i 3, Poslovnika suda.

S. Dollé
Sekretar

A. B. Baka
Predsjednik

U skladu s članom 45, stav 2, Konvencije i pravilom 74, stav 2, Poslovnika Suda, djelimično nesaglasno mišljenje sudije Loucaidesa, kome se pridružio sudija Mularoni, priloženo je ovoj presudi.

A. B. B.
S. D.

DJELIMIČNO NESAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE LOUCAIDESA, KOME SE PRIDRUŽIO SUDIJA MULARONI

1. Ja se u potpunosti slažem s opštim načelima iznijetim u stavovima 27–32 presude, i u potpunosti prihvatam zaključak Suda da je u ovom predmetu

došlo do povrede člana 2 Konvencije, jer podnositeljka predstavke nije bila u mogućnosti da učestvuje u istrazi za utvrđivanje uzroka smrti njenog partnera. Ipak, smatram da je u istrazi koja je vođena u ovom predmetu bilo drugih nedostataka koje je, po mom mišljenju, trebalo naglasiti u presudi. Štaviše, nije me ubijedilo obrazloženje koje je navelo većinu da prihvati prigovor Države zbog toga što nijesu iscrpljeni domaći pravni lijekovi u pogledu pritužbe o povredi člana 2 Konvencije i o navodnoj odgovornosti vlasti za smrt g. Slitija, i ja smatram da je ta odredba povrijeđena i u vezi s ovim pitanjem.

A. Što se tiče sprovođenja „zvanične i djelotvorne istrage“ u ovom predmetu

2. U potpunosti se slažem sa većinom da je „istraga za utvrđivanje uzroka smrti“ propisana u članu 74 Zakonika o krivičnom postupku u teoriji „zvanična istraga“ koja može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica (vidi stav 43 presude) i da je, u ovom predmetu, bilo dovoljno konstatovati da podnositeljka predstavke nije imala pristup istrazi da bi se zaključilo da ona nije bila „djelotvorna“ (vidi stav 44–49).

Međutim, želim da naglasim da prema mom mišljenju ni drugi kriterijumi, koji su na ovom polju ustanovljeni kroz praksu Suda i koji su ponovljeni u stavu 32 presude, takođe izgleda da nijesu ispunjeni.

3. Istakao bih, prije svega, da istražni sudija nije sam pokrenuo nikakvu istragu: istraga je bila u potpunosti povjerena starješinama policije u skladu s opštim uputstvima izdatim 27. maja 1999. godine. Istražni sudija, i medicinski vještaci koje je on imenovao, oslanjali su se u potpunosti na činjenice koje je utvrdila policija. Nije mogla biti isključena mogućnost da je g. Sliti umro usljed nemara policije: policija je odgovorna za upravljanje i nadzor nad centrom Aran, i u tom pogledu potčinjena javnom tužiocu; u odsustvu medicinskog osoblja, lijekove su zatvorenicima davali policajci; u ovom predmetu, prvu pomoć su pružili policajci.

Štaviše, u mjeri u kojoj se to može rekonstruisati iz dokumenata koje su dale stranke, postojao je niz nedostataka u istrazi: (1) iznenađen sam, prije svega, da je trajala više od dvije godine i naročito da su patoanatomski izvještaj (od 15. oktobra 1999) i toksikološki izvještaj (od 19. jula 2000) bili sačinjeni toliko kasno poslije smrti, i da stručno medicinsko mišljenje koje bi uporedilo zaključke ova dva izvještaja vještaka sa medicinskim dosijeom preminulog nije traženo do 6. novembra 2000. godine (i istraga zatvorena 2. maja 2001, odnosno, skoro dvije godine poslije smrti); (2) saslušana su samo dvojica zatvorenika koji su boravili u pritvoru zajedno sa preminulim, dok dokumentacija pokazuje da je desetak ljudi prisustvovalo događajima; (3) iako su dvojica zatvorenika koji su saslušani izjavili da je preminuli bio uznemiren dan prije nego što mu je pozlilo, a njegova zdravstvena istorija je bila poznata, vlasti nijesu pokušale da ustanove da li postoji veza između smrti, stanja preminulog prije nego što se razbolio i toga što nije prethodno bio lije-

čen; (4) nijesu saslušani ni mornarički vatrogasci koji su intervenisali na licu mjesta (sem ljekara), ni medicinsko osoblje koje je poslije toga preuzelo brigu nad preminulim do trenutka njegove smrti; (5) nije uzet iskaz podnositeljke predstavke, koja je bila osoba najbliža preminulom; (6) kao što je prethodno naglašeno, istražni sudija nije sprovodio nikakvu istragu – reklo bi se da čak nije otišao ni na mjesto događanja.

B. Što se tiče odgovornosti vlasti za smrt g. Slitija

1. *Iscrpljenost domaćih pravnih lijekova*

4. Ne dijelim stav većine da podnositeljka predstavke, pošto nije podnijela krivičnu prijavu zajedno sa zahtjevom da se pridruži postupku kao oštećena, nije iscrpila domaće pravne lijekove. Sumnjam da bi takav pravni lijek (koji predstavlja pravni lijek u krivičnom pravu) bio djelotvoran ili da bi odgovarao u slučaju kada, kao što bi ovde mogao biti slučaj, smrt zbog koje se podnosi pritužba ne može da se pripíše jednom ili većem broju lica konkretno, već je vjerovatno uzrokovana „institucionalnim“ nemarom. Štaviše, tvrdnja podnositeljke predstavke da je takvu prijavu teško utemeljiti bez prethodnog pristupa makar i najmanjoj količini informacija o okolnostima smrti nije bez osnova; mislim da je ovaj argument još uvjerljiviji jer bi prijava u tom slučaju bila podnijeta od strane „indirektne žrtve“ koja nije bila svjedok činjenica. Štaviše, s obzirom na to da je Sud u ovom slučaju smatrao da je, što se tiče „proceduralnih obaveza“ prema članu 2 Konvencije, podnositeljki predstavke trebalo da bude automatski odobren pristup istrazi za utvrđivanje uzroka smrti, nalazim da je protivrječno smatrati da ona nije iscrpila domaće pravne lijekove zato što nije podnijela krivičnu prijavu zajedno sa zahtjevom da se pridruži postupku kao oštećeni.

5. Što se tiče mogućnosti da se njena pritužba podnese upravnim sudovima, u kontekstu zahtjeva za naknadu štete, primjećujem da je na osnovu dokumenata koje je dala Država u postupku pred Sudom, podnositeljka predstavke (21. februara 2003) podnijela zahtjev ministru unutrašnjih poslova (vidi stav 19 presude); ako je to primjenljivo, trebalo bi da bude u mogućnosti da ospori odbijanje takvog zahtjeva pred upravnim sudovima. Izgleda da sudska praksa, međutim, ukazuje da, kada se ne sprovede djelotvorna istraga, zahtjev za naknadu štete ne može biti smatran „djelotvornim“ u smislu člana 13 tumačenog zajedno s članom 2 i u smislu člana 35, st. 1¹ (vidi gore citirano *Hugh Jordan* st. 111 *et seq.* i 159 *et seq.*, i *McKerr*, st. 117 *et seq.* i 170 *et seq.*).

6. Pošto sam to naglasio, konstatujem da je podnositeljka predstavke bila u potpunosti isključena iz istrage (čak nije imala pristupa obdukcijom nalazu) – pa se čini da istraga nije bila „djelotvorna“ ni u drugim aspektima;

1 S obzirom na tijesnu povezanost članova 13 i 35, stav 1, u pogledu koncepta djelotvornog lijeka (vidi, među ostalim izvorima, *Kudla protiv Poljske* [GC], br. 30210/96, st. 152, ECHR 2000-XI), ova dva pitanja se spajaju u ovom predmetu.

podnositeljka predstavke nije imala nikakve konkretne dokaze iz kojih bi mogla da procijeni da li je smrt njenog partnera mogla biti rezultat nemara. Na kraju, jedini način na koji je mogla da pristupi dokumentima u domaćim postupcima bilo je preko postupka pred Sudom. Teoretski gledano, pitanje da li su domaća sredstva bila iscrpljena ocjenjuje se na osnovu datuma podnošenja predstavke (vidi, na primjer, *Zutter protiv Francuske*, br. 30197/96, odluka od 27. juna 2000; *Van der Kar i Lissaur van West protiv Francuske*, br. 44952/98 i 44953/98, 7. novembra 2000; i *Malve protiv Francuske*, br. 46051/99, odluka od 20. marta 2001). Sem toga, mogu postojati posebne okolnosti koje oslobađaju podnosioc predstave obaveze da iskoriste domaće pravne lijekove koji im stoje na raspolaganju: Sud mora realistično da uzme u obzir ne samo da li postoje formalni lijekovi u pravnom sistemu države ugovornice o kojoj je riječ, već i opšti kontekst u kom oni funkcionišu, kao i lične okolnosti podnosioca predstavke (vidi, na primjer, *Van Oosterwijck protiv Belgije*, presuda od 6. novembra 1980, Series A br. 40, st. 36–40, i *Selmouni protiv Francuske* [GC], br. 25803/94, st. 75 *et seq.*, ECHR 1999-V). Dakle, u svakom slučaju, na dan podnošenja predstavke Sudu, podnositeljka predstavke nije bila u situaciji da koristi lijekove koji su joj teoretski stajali na raspolaganju. Iz toga izvlačim zaključak da u ovom predmetu nije postojao problem iscrpljivanja, i da je Sud imao obavezu da ispita suštinu pritužbe podnijete na osnovu člana 2 koja se ticala odgovornosti vlasti za smrt. g. Slitija.

2. Meritum

7. Kada osoba umre dok je lišena slobode, obaveza je države da objasni okolnosti koje su uzrokovale smrt, i ako to propusti da učini vlasti će biti smatrane odgovornim u smislu člana 2 Konvencije: postojaće snažne pretpostavke o činjenicama u odnosu na smrt koja je nastupila tokom tog lišenja slobode. Može se smatrati da teret dokazivanja leži na vlastima koje treba da pruže zadovoljavajuće i ubjedljivo objašnjenje (vidi, na primjer, *mutatis mutandis*, *Velikova protiv Bugarske*, br. 41488/98, st. 70, ECHR 2000-VI).

8. U ovom predmetu izgleda da nije sporno liječenje koje je pruženo partneru podnositeljke predstavke nakon što mu je pozlilo; u svakom slučaju, to je zaključak vještaka koje je imenovao istražni sudija, koji su zaključili da je liječenje bilo „u skladu sa savremenim medicinskim standardima“ (izvještaj od 2. maja 2001). Isto tako, teško je ustanoviti koliko su događaji bili predvidljivi.

9. Ipak, smatram da to što je g. Sliti prityoren u ustanovi koja nije imala nikakvu medicinsku opremu i nikakvu organizovanu medicinsku kontrolu samo po sebi ugrožava zdravlje i život onih koji se tamo nalaze² i, kao takvo, ukazuje na nemar vlasti: i odgovornost Države se javlja na osnovu člana 2 povodom same smrti osobe koja je lišena slobode na takvom mjestu, sem

2 Kao što je naglašeno u stavu 28 presude, Sud je smatrao, u kontekstu člana 3, da vlasti imaju obavezu da štite zdravlje osoba lišenih slobode.

ukoliko se pokaže da nema veze između smrti i nepostojanja odgovarajuće medicinske njege. Drugim riječima, mora se primijeniti gore pomenuto načelo o pretpostavci da je Država odgovorna.

Dva izvještaja Evropskog komiteta za spriječavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja („CPT“ – vidi stavove 22–23 presude) pokazuju da su u vrijeme činjenica ovog slučaja „uslovi pritvora u pritvorskom centru Marsej-Aran bili su takvi da je mnogo toga ispod željenog nivoa: nije bilo medicinske pomoći ili bolničke njege; lijekove je davala straža „prema potrebama koje su prijavljivali zatvorenici“. Prema CPT, „pored toga što je bilo teško vidjeti ljekara, situacija je sa medicinsko-etičkog stanovišta neizbježno vodila nastajanju neprihvatljivih posljedica“.

Jasno je, dakle, da u datom vremenu nije bilo nikakve medicinske infrastrukture ili medicinskog osoblja u Aranu i da su lijekove zatvorenicima davali policajci. Štaviše, u ovom slučaju, bez obzira na ozbiljnu medicinsku anamnezu g. Slitija i na ozbiljne lijekove koje mu je trebalo davati, vlasti nijesu bile zabrinute što je on odbio da uzme svoj lijek ili što je uznemiren, i propustile su da odmah zatraže medicinsku pomoć. Po mom mišljenju, to predstavlja oblik nemara koji se može pripisati tuženoj Državi. Pošto Država nije pružila nikakve dokaze da bi pokazala da nema veze između tog nemara i smrti g. Slitija, smatram da je povrijeđen član 2.

10. Smatram da, u svijetlu mojih zaključaka prema članu 2, nije neophodno ispitati pritužbu prema članu 13 Konvencije.